

Zer

ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ Γ. ΖΕΡΛΕΝΤΟΥ

ΟΙ ΝΥΚΛΙΑΝΟΙ ΤΗΣ ΜΑΝΗΣ

ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ ΕΚ ΤΟΥ ΚΗ' ΤΟΜΟΥ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ
344
Ι. ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΘΗΝΩΝ

Handwritten signatures and a blue stamp:
ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΒΗΧΑΣ
ΕΦΘΡ. ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
1916

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΟΙ ΝΥΚΛΙΑΝΟΙ ΤΗΣ ΜΑΝΗΣ

Ὁ ἐλλόγιμος κ. Σωκράτης Κουγέας ἐδημοσίευσε λίαν ἀξίαν λόγου μελέτην περὶ τῶν Νυκλιάνων καὶ Φαμέγιων τῆς Μάνης ἐν τῷ γερμανικῷ περιοδικῷ «Γλώσση» (1), καίτοι δὲ ἡ μελέτη αὕτη εἶναι ἀξία λόγου, ἐν τούτοις καταλήγει προκειμένου περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Νυκλιάνων εἰς πορίσματα λίαν παρακειινδυναμημένα, ἡ δὲ περὶ αὐτῶν θεωρία αὐτοῦ ἀποβαίνει ἀσύστατος καὶ βεβαιωμένη. Παρατίθεμαι μεταφρασιν τῶν τελευταίων πέντε παραγράφων τῆς μελέτης (2), ἵνα ἀποδείξω τὸ ἀσύστατον τῆς θεωρίας ταύτης. Καὶ ἄλλοι ἐπελάθοντο τῶν περὶ τῶν Νυκλιάνων, ἀλλ' ἄδοκίμως, οὐ γὰρ καὶ ἐπιλαθάνομαι αὐτῶν.

«Ἐν τῇ Πυλῖα εὐρίσκομεν τὰ ἀρχαῖα τοπικά ὀνόματα Νέκλινε, Νίκλινε, Νικλίνη καὶ κόμην Νίκλεναν αὕτη ἀναμφιδόλως εἶναι ἡ νῦν μικρὰ τοποθεσία Νίκλενα τοῦ δήμου Βουφράδος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πυλίας. Ἡ κόμη, ὡς λέγει ἡ παράδοσις, ὠνομάσθη ἀπὸ μίαν Νυκλιάνισσαν, ἡ ὁποία ἐφυγεν ἀπὸ τὴν Μάνην καὶ ἐπῆγε καὶ κατοίκησεν ἐκεῖ· ἀλλὰ πιθανώτερον φαίνεται ὅτι ὠνομάσθη ἀπὸ ἰδιοκτῆτου ὀνομαζομένου Νίκλου, ὅστις ἦτο καὶ κτίστης αὐτῆς, ἡ ἀπὸ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ καλουμένης Νίκλαινας· ὅτι ὑπῆρχέ τις καλούμενος Νίκλος κύριος χωρίων καὶ ὀρέων ἐν Πυλῖα καὶ ὅτι ἦν γνωστὸς ἐν τῇ Μάνῃ καὶ ὅτι μέχρι νῦν ἐσώθη διὰ τῆς παραδόσεως εἰς τὸ λαϊκὸν στόμα ἀποδεικνύει τὸ μυρολόγιον τοῦ Βοῖδῆ Μαυρομιχάλη, ὃς ἀπέθανεν ἡρωϊκὸν θάνατον μετὰ τοῦ Παπαφλέσα εἰς τὸν κατὰ τοῦ Ἰμπραήμ πόλεμον ἔτει 1825 παρὰ τὸ Μανιάκι τῆς Πυλίας,

(1) Sokrates Kugéas Herkunft und Bedeutung von neugriech. Νυκλιᾶνοι und Φαμέγιοι, ἐν «Glotta», Zeitschrift für griechische und lateinische Sprache, (Göttingen, 1909, in 8°), Bd. I, S. 86—104. κατὰ μετὰφρασιν ἐν τῷ ἑλληνικῷ τῷ

(2) Αὐτ. σελ. 101-104.

τόπον, ὅστις ὀλίγα λεπτά ἀπέχει ἀπὸ τῆν Νίκλεναν· ἐν τῷ μυρο-
λογίῳ τούτῳ ἢ ἀδελφῇ τοῦ Πιέρρου Βοϊδῆ μυρολογεῖ :

« Ἀνάθεμα τοὺς ἐδικοὺς
ποῦ σένα σ' ἐξορίσασι
μέσα στοῦ Νίκλου τὰ χωριά,
μέσα στοῦ Νίκλου τὰ βουνά . . . ».

Ἄλλὰ ποίος ἦτο αὐτὸς ὁ ἐν τῇ Πυλῖα Νίκλος, ὅς ἦτο γνωστὸς
καὶ ἐν τῇ Μάνη; νομίζω ὅτι οὗτος δύναται νὰ σχετισθῇ μετὰ τοῦ
μεγάλου πρωτοστάτορος τοῦ Μορέως Νικολάου Saint-Omer, ὅς
ἐκέκτητο ἀνάκτορα ἐν τῇ Πυλῖα καὶ φρούριον ἐν Ναβαρίνῳ, οὗ τὰ
ἐρείπια εἶναι ἔτι ὁρατά. Τὸ χρονικὸν τοῦ Μορέως ὀνομάζει αὐτὸν
Νικόλαν, Νικολόν, Νικόλαον, Νικόλον καὶ Νικόλον· εἶναι
ὅμως δύσκολον νὰ εἴπῃ τις ποῖος ὁ ὀρθὸς τονισμὸς τοῦ ὀνόματος,
ἐπειδὴ τὰ χειρόγραφα τοῦ χρονικοῦ φέρουσιν αὐτὸν συνήθως ὑπὸ τὸν
συντεταγμένον καὶ ἄτονον τύπον Νικόλ. Εἰς ἰταλικά ἔγγραφα φέρεται
τὸ ὄνομα προπαροξύτονον Niccolò, ὃ ἄγει ἡμᾶς εἰς τὸ συμπέρασμα
ὅτι ὁ Νικόλαος Saint-Omer ἐκαλεῖτο ἑλληνιστὶ Νικόλας ἢ Νίκο-
λος· ὡς γνωστὸν Νικόλος εἶναι τὸ μεγεθυντικὸν τοῦ Νικολῆς· πρὸβλ.
Πέρικλος, Κώσταντος, Δημιτρός κ.λπ. Ταιούτος μεγεθυντικὸς
τύπος δὲν θὰ ἦτο περίεργος προκειμένου διὰ τὸν Νικόλαον Saint-
Omer, ὅς γινώσκεται ὡς ἀνὴρ μεγαλόψυχος καὶ τὰς διαφορὰς
αὐτοῦ λύων διὰ τοῦ ξίφους· Τὸ ἑλληνικὸν Νικόλος ἠδύνατο εὐκό-
λως νὰ μετατραπῇ εἰς Nicle εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν, εἰς ἣν αἱ
λέξεις τονίζονται εἰς τὴν λήγουσαν καὶ εὐκόλως συγχόπτονται. Ἐκ
τοῦ γαλλικοῦ Nicle μετηγέχθη βραδύτερον ὁ συγκεκομμένος τύπος
Νίκλος εἰς τὴν ἑλληνικὴν, εἰ καὶ δὲν ἐλλείπουσι παραδείγματα
διδάσκοντα ὅτι ἦτο δυνατόν καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀπ' εὐθείας νὰ
συγκοπῇ ἢ ἄτονος παραλήγουσα τοῦ Νίκολος.

Ἐκ τοῦ χρονικοῦ τοῦ Μορέως μανθάνομεν ὅτι ὁ πρωτοστάτωρ καὶ
βαίλος τοῦ Μορέως Νικόλαος Saint-Omer ὠκοδομήσατο οὐ μόνον
ἐν τῷ Ναβαρίνῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Μάνη ἓνα μικρὸν καστέλλι, ὃ
ὁ Buchon ὑπολαμβάνει ὅτι ὠκοδομήθη παρὰ τὸ Κάστρον τῆς
ᾠριῆς τὸ κείμενον ἐπὶ τῆς ἀκρωρείας Θυρίδες· ἐν ᾧ ὁ Buchon

ἐπιτυχῶς παρατηρεῖ τοῦτο, ὅμως διαφεύγει αὐτὸν τὸ ὄνομα τοῦ μικροῦ φρουρίου, οὗ τὰ λείψανα ἔτι σφύζονται ἐν τῇ κώμῃ Μέζαπο τῆς Λακωνικῆς καλούμενα ὑπὸ τοῦ λαοῦ κάστρο τοῦ Νίκλου ἢ τοῦ Νίκλου τὰ χαλάσματα. Ὁ δὲ Πετριδῆς σημειοῦται αὐτὸ τὸ ὄνομα, ἀλλὰ συγγέει τὸ φρούριον τοῦτο πρὸς τὸ κτισθὲν ἐν τῇ Μάνῃ ὑπὸ τοῦ Βιλλαρδουίνου λέγων ὅτι ἐπὶ τῶν σταυροφορικῶν χρόνων ἠλλάξεν ὀνομασίαν ἐπικληθὲν κάστρον τοῦ Νικλείτου ἢ Νίκλου.

Ἐκ τῶν εἰρημένων προκύπτει σαφῶς ὅτι ἡ ταυτότης τῶν μνημονευθέντων ὀνομάτων δὲν δύναται νὰ ᾖ τυχαία· ὁ Νικλος ὁ ἔχων χωρὶα καὶ ὄρη ἐν τῇ Πυλῖα εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν Νίκλον, ἐρείπια τοῦ φρουρίου τοῦ ὁποίου σφύζονται ἐν τῇ λακωνικῇ ἀκτῇ· καὶ αὐτὸς πάλιν εἶναι ὁ Νικόλαος Saint-Omer ὁ μέχρι τοῦ νῦν ὡς Νίκλος φερόμενος ἀνὰ τὸ στόμα τοῦ λαοῦ. Ἐὰν εἰς ταῦτα προσθῆ τις ὅτι οὗτος ἔτει 1280 ἐνυμφεύθη τὴν Ἄνναν Ἀγγελίαν, τὴν χήραν τοῦ τελευταίου Βιλλαρδουίνου, ἢ ἐκτὸς τῆς Καλαμάτας κατείχε πλουσίας κτήσεις ἐν τῇ Μορέα, τότε ἀρκούντως διασφραττῶν τὴν ἐπωνυμίαν Νικλίου ἐν τῇ Πυλῖα.

Ἐὰν νῦν ἀποβλέψωμεν εἰς τὴν ἐν τελείῳ μνημονευθεῖσαν λακωνικὴν παράδοσιν, καθ' ἣν τὸ γένος τῶν Νικκλιάνων ἀνάγει τὴν καταγωγὴν αὐτοῦ εἰς ξένον γενάρχη, ὅστις ἦλθεν ἀπὸ μακρὰν, εἶχε τελειότερα ὄπλα, κατέκτησε τοὺς κατοίκους, οἱ ἠγνόουν τὰ πυροβόλα ὄπλα, ἠκοδόμησε πύργους, διώκησε τὴν χώραν καὶ εἰσέπραττε φόρους ἀπὸ τῆς μητροπόλεως αὐτοῦ, ἢ καὶ μέχρι τοῦ νῦν φέρει τὸ ξένον ὄνομα κίττα (πόλις, citta, cité), τότε βλέπομεν ὅτι ὁ ξένος οὗτος φέρει ἐν ἑαυτῷ πάντα τὰ γνωρίσματα τοῦ Φράγκου κατακτητοῦ· ἡ λαϊκὴ παράδοσις ἐνταῦθα συμφωνεῖ καθ' ὅλα μετὰ τῆς ἱστορίας καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸ ὄνομα τοῦ δυνατωτάτου καὶ ἰσχυροτάτου γένους τῆς Μάνης στενωπῶς συνδέεται μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Νικολάου Saint-Omer. Δὲν εἶναι δὲ ἡ μόνη περίπτωσις, καθ' ἣν λακωνικὸν γένος ἀνάγει τὴν καταγωγὴν αὐτοῦ εἰς γενάρχη ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐλθόντα. Τὸ μέγα καὶ ἰσχυρὸν γένος τῶν Γιατριάνων ἢ Γιατράκιδων γενάρχης ἔχει τοὺς ἐν Φλωρεντία Μεδίκους, τὸ γένος τῶν Καλκανδίδων τοὺς Καβαλκάντους καὶ οἱ Στεφανιδῶνοι ἢ Στεφανόπουλοι τὸν Κομνηνὸν τὸν παραγενόμενον ἐκ Τραπεζούντος».

Τὸ ὄνομα τῆς ἐν τῇ Πυλῖα κώμης Νύκλαινας, ἣς μέμνηται ἡ ἀπογραφὴ τοῦ νομοῦ Μεθώνης, ὁ Πουκεβίλλης καὶ ὁ Bory de Saint-Vincent, παρέμεινεν ἐκ τοῦ ὑπάρχοντος ἐκεῖ πανδοχείου (ταβέρνας) ἀνήκοντος τῇ φραγκικῇ ἐπισκοπῇ Νυκλίου (1). αἱ δὲ τοπωνυμῖαι Νέκλινε, Νύκλινε καὶ Νυκλίσι εἶναι παραφθορὰ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως Νύκλι (2). Αἱ δὲ μνημονεύμεναι ὑπὸ τοῦ Κουγέα παρὰ Σάθα μαρτυρίαι (3), ἅς δὲν ἠδυνήθησαν νὰ εὔρω (πληγμμελῶς ἐχουσῶν τῶν παραπομπῶν), εἶμαι βέβαιος ὅτι ἀναφέρονται εἰς τὸ εἰρημένον πανδοχεῖον ἢ εἰς τὴν πόλιν Νύκλι.

Ἡ ἄτονος ἐκφορὰ τοῦ ὀνόματος Νικόλαος ἐν τοῖς χειρογράφοις τοῦ ἐμμέτρου χρονικοῦ τοῦ Μορέως, τὸ συντετηγμένον αὐτοῦ, ἢ νομιζομένη σύντμησις αὐτοῦ γαλλιστὶ εἰς Nicle καὶ εἶτα ἑλληνιστὶ εἰς Νίκλον, τὸ μεγαθυντικὸν Νικόλας, ἄγνωστον ἐν Πελοποννήσῳ, εἶναι βεβιασμένοι θεωρεῖται, οὐδόπως ἐπιπέχουσιν τὴν γνώμην τοῦ Κουγέα, διότι τὸ ὄνομα Νικόλαος ἐλέγετο ἐν Πελοποννήσῳ ὑπὸ τοὺς τύπους, ὑφ' οὓς αἱ ἐκδόντες τὰ ἐπιμέτρητα χρονογράφα γράφουσιν αὐτὸ ἐν ταῖς ἑαυτῶν ἐκδόσεσιν.

Ὁ πρωτοστάτωρ, τῆς ἐξέλιξ καὶ βαίλας, ὡς νομίζει ὁ Κουγέας τοῦ Μορέως Νικόλαος ὁ τρίτος Saint-Omer δὲν εἶχεν ἀνάκτορα ἐν Πυλῖα, ἐξ ὧσων τοῦλάχιστον περὶ αὐτοῦ γινώσκομεν· ἠκοδόμησε μόνον μικρὸν φρούριον οὐχὶ ἐν Μάνῃ, ἀλλ' ἐν Μανιατοχωρίῳ κειμένῳ ἐν τῇ καστελλανίᾳ τῆς Καλαμάτας, ἵνα συνέχη τοὺς Βενετούς, εἶτα δὲ καὶ τὸ φρούριον τοῦ Ἀδαρίνου. Τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Buchon περὶ οἰκοδομίας φρουρίου ἐν Μάνῃ ὑπὸ τοῦ Νικολάου Saint-Omer, οὐ τὰ ἐρείπια δῆθεν ἀνεῦρε, προέρχονται ἐκ παρανοήσεως καὶ κακῆς ἀντιλήψεως αὐτοῦ, διότι τὰ σφριζόμενα λείψανα ἐν κώμῃ Μεζάπῳ τῆς Μάνης, τὰ καλούμενα κατὰ τὸν Κουγέαν κάστρον τοῦ Νύκλου ἢ τοῦ Νύκλου τὰ χαλάσματα, ἀνάγονται εἰς λείψανα πύργου, ἀνήκοντος βεβαίως Νύκλῳ τινί, πύργου δὲ ἐν Μεζάπῳ ἔτει 1805 μνημονεύει ὁ Γουλιέλμος Λήκιος (4). Τὸ ὅτι δὲ ἐνουμφεύθη ὁ Saint-Omer

(1) Κ. Ν. Σάθα Μνημεῖα ἑλληνικῆς ἱστορίας, τόμ. Α', σελ. 40.

(2) Κ. Ν. Σάθα Μνημεῖα ἑλληνικῆς ἱστορίας, τόμ. Α', σελ. 154, 176, 240, τόμ. Γ', σελ. 336.

(3) Κ. Ν. Σάθα Μνημεῖα ἑλληνικῆς ἱστορίας, τόμ. Β', σελ. 319. Τόμ. Γ', σ. 324.

(4) Travels in the Morea, (London, 1830, in 8°), tom. I, p. 287.

ἔτει 1280 τὴν Ἄνναν Ἀγγελίναν χήραν τοῦ τελευταίου Βιλλαρδουῖνου ἔχουσαν κτήματα ἐν Μεσσηνίᾳ οὐδαμῶς εὐδοοῖ τὴν θεωρίαν ταύτην ἢ δὲ λακωνικῆ παράδοσις ὅτι τὸ γένος τῶν Νυκλιάνων ἀνήγε τὴν ἀρχὴν εἰς ξένον γενάρχην ἐλθόντα μακρόθεν συμφωνεῖ καθ' ὅλα μετὰ τῆς παραδόσεως τῶν Τριπολιτῶν τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀλεξοπούλου δημοσιευθείσης. Τὸ δὲ νὰ θέλωμεν βεβαιωμένως νὰ ἀναγάγωμεν τοὺς Νυκλιάνους, γενεὰν δοκίμων ἐν Μάνη δρασασαν ἐν παρωχημένοις χρόνοις, εἰς γόνον ξένου ἐπιδρομέως ἐκ τῶν ἐλθόντων εἰς τὴν μαρτυρικὴν ἡμῶν χώραν καὶ προπαρασκευασάντων τὴν ἐπὶ τέσσαρας ὄλους αἰῶνας ἄδοξον ἡμῶν ἐθνικὴν κατάπτωσιν νομίζω ὅχι ἐθνικόν.

Ἡ Κίττα οὐδὲν κοινὸν ἔχει μετὰ τῶν ciittà καὶ cité, διότι οὔτε Ἴταλοι οὔτε Γάλλοι παρέμειναν ἐν τῇ λακωνικῇ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ ἀφήσωσιν ἴχνη τοιαῦτα τῆς διαβάσεως αὐτῶν. Δυστυχῶς, ἀφ' οὗ χρόνου ὁ ἀποσπασματογράφος ἠθέλησεν ἀπὸ ἀσχετοῦ τοῦ συνειδότος νὰ παραστήσῃ ὡς ἐκσλαυίσθεισαν τὴν ἀκρόπολιν τῆς Ἑλλάδος, ἀντὶ νὰ προσπαθῶμεν νὰ ἐκκαθάρωμεν τὰ ἴχνη τῶν σλαβῶν, ἃ ἐκόμισαν οἱ ἐπιδρομεῖς, βαπτίζομεν σλαυικὸν ἢ φραγκικὸν πᾶν ἔτι, γεωγραφικὸν τοῖς, δὲν ἐννομεθα νὰ ἐξηγήσωμεν ἄλλως αὐτῶ π. χ. καπὸς νομίζουσι τινες ὅτι τὸ ὄνομα τῆς Κυλλήνης Ζήρια εἶναι σλαυικόν, ἀλλὰ Ζήρια ὑπάρχουσι καὶ ἐν Νάξῳ, ἣν δὲν ἐπέτησέ ποτε σλαυικὸς πούς.

Μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1205 κατάκτησιν τῆς λακωνικῆς ὑπὸ τῶν Φράγκων ἐπιδρομέων παρεχωρήθη τῷ Ἰωάννῃ Ντενουίλλῃ χώρα τις ἐν αὐτῇ, ἐνθα οὗτος ἠκοδόμησε τὸ φρούριον τοῦ Πασαβᾶ· ὁ δὲ πρίγκιψ τῆς Ἀχαΐας Βιλλαρδουῖνος ἠκοδόμησεν ἐν αὐτῇ τὸ φρούριον τῆς Μαΐνης(1). Μετὰ δὲ τὴν ἔτει 1259 τροπὴν τῶν Φράγκων ἐν Καστοριά, τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ πρίγκιπος τῆς Ἀχαΐας καὶ τὴν τριετὴ αὐτοῦ κράτησιν ἐν Νικαίᾳ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἠναγκάσθη οὐ-

(1) Τὸ χρονικὸν τοῦ Μορέως. (London, 1904, in 8°), ἐκδ. John Schmidt, στίχ. 1946-1947. 3161-3164.— Livre de la conquête de la princée de l'Amorée, (Paris, 1911, in 8°), ed. Jean Longnon, p. 44-45.— Libro de los fechos et conquistas del principado de la Morea, (Genève, 1885, in 8°), ed. Alfred Morel-Fatio, p. 29.— Cronica di Morea, ἐν Charles Hopf Chroniques Gréco-romanes, (Berlin, 1873, in-8°), p. 428.— Δωροθέου τοῦ Μονεμβασίας Βιβλίον ἱστορικὸν περιέχον ἐν συνόψει διαφόρους καὶ ἐξόχους ἱστορίας, (Ἐνετῆραι, 1797, εἰς 4ον) σελ. 469.

τος πρὸς ἐλευθέρωσιν αὐτοῦ νὰ παραδῶ τοῖς "Ἕλλησι τὰ ἐν Πελοποννήσῳ φρούρια τοῦ Γερακίου, τῆς Μονεμβασίας, τοῦ Μυστρᾶ καὶ τῆς Μαΐνης· ὥστε ἀπὸ τοῦ ἔτους 1262 περιήλθεν εἰς τοὺς "Ἕλληνας ἡ Λακωνική.

Δύο Νικόλαοι Saint-Omer Φράγχοι δυνάσται τοῦ ἡμίσεος τῶν Θηβῶν ἔλαβον μεγάλα ἀξιώματα ἐν τῷ πριγκιπάτῳ τῆς Ἀχαΐας· ὁ μὲν Νικόλαος ὁ δευτέρος ἐγένετο βάσιλος τοῦ πριγκιπάτου (1287-1289), ὁ δὲ Νικόλαος ὁ τρίτος ἐγένετο μέγας πρωτοστάτωρ· οὗτος ἠκοδόμησεν, ὡς προερρήθη, ἔτει 1297 ἐν Μανιατοχωρίῳ, κειμένην ἐν τῇ καστελλανίᾳ τῆς Καλαμάτας, μικρὸν φρούριον, ἵνα συνέχη τοὺς Βενετούς, καὶ μετὰ ταῦτα τὸ φρούριον τοῦ Ἀδαρίνου(1). Οἱ Saint-Omer ἀφήκαν ἀναμνήσεις τοῦ ὀνόματος αὐτῶν ἐν Ἡλείᾳ, ἐνθα τὸ βουνὶ Πορταϊκὸν ἢ Σανταμεριώτικον καὶ ἡ κώμη Σανταμερίον(2). Τὸ Σανταμερίον ἦν πόλις, ὡς ἐκ τοῦ Λαονίκου Χαλκονδύλου καὶ τοῦ Γεωργίου Φραντζῆ γίγνεται δῆλον(3)· καὶ ὁ Ἀθηνῶν Μελέτιος σημειοῦται τὸ Σανταμερίον, ὅπερ ἦτο πόλις πρὸ τῆς ἀλώσεως τῶν Τούρκων, ἐθροισμένον μεταξὺ τῶν Παλατιῶν Πατρῶν καὶ τοῦ Γαστουρίου(4).

Δὲν ἀνήκει εἰς τὴν μετὰ γέφυρας μελέτην ἢ διήγησιν διὰ τίνα λόγον αἱ Ἀμύκλαι, πόλις ἐν τῇ Λακωνικῇ κειμένη, δεξιᾷ τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τοῦ Εὐρώτα, εἴκοσι στάδια μεσημβρινῶς τῆς Σπάρτης, κατὰ Πολύβιον, κατέλαβεν, ὅτε ἔτει 1082 προήχθη εἰς ἐπίσκοπὸν,

(1) Τὸ χρονικὸν τοῦ Μορέως, στίχ. 8068-8099.— Livre de la conquête de la principée de l'Amorée, p. 220-221.— Libro de los fechos et conquistas del principado de la Morea, σελ. 103.— Cronica di Morea, ἐν Chroniques Gréco-romanes, p. 462.— Στεφ. Ν. Δραγούμη Χρονικῶν Μορέως ἱστορικὰ καὶ τοπωνυμικά, ἐν Ἀθηνᾶς, (ἐν Ἀθήναις, 1914, εἰς 8ον), τόμ. ΚΓ' φ, σελ. 17-22, 135-136.

(2) William Martin Leake Travels in the Morea, tom. I, p. 4. tom. II, p. 12, 20, 184, 230.— τοῦ αὐτοῦ Peloponnesiaca, (London, 1846, in 8°), p. 220.— J. A. Buchon La Grèce continentale et la Morée, (Paris, 1843, in 8°), p. 506-507.

(3) Λαονίκου Χαλκονδύλη Ἀθηναίου Ἀπόδειξις ἱστοριῶν δέκα, (Bonnae, 1843, in 8°), σ. 477, 481.— Γεωργίου τοῦ Φραντζῆ Χρονικόν, (Bonnae, 1838, εἰς 8ον), σελ. 409.

(4) Μελετίου Γεωγραφία παλαιὰ καὶ νέα συλλεχθεῖσα ἐκ διαφόρων συγγραφέων παλαιῶν τε καὶ νέων καὶ ἐκ διαφόρων ἐπιγραφῶν τῶν ἐν λίθοις, (ἐν Βενετίᾳ, 1807, εἰς 8ον), ἔκδ. Ἀνθίμου Γαζῆ, τόμ. Β', σελ. 394.

τὴν ἐν τῇ Ἀρκαδίᾳ χώραν τῆς Ἐπισκοπῆς, ἔνθα ἔκειτο τὸ καθολικὸν τῆς σχολαζούσης ἐπισκοπῆς Τεγέας, σὺν τῷ χρόνῳ δ' ἐπεκράτησε τὸ ὄνομα τῆς νεοσυστάτου ἐπισκοπῆς ἐν τῇ προαχθείσῃ πόλει, διαφθαρὲν εἰς Ἀμύκλιον, Ἀμύκλιν, Νύκλιν, Νύκλι, ὡς εἶναι γνωστὸν ἐπὶ τῶν Φράγκων ἐπιδρομῶν ἐπὶ Πελοπόννησον ἔτει 1205, καὶ κοινῶς Μουχλί· ἦν δὲ τὸ Νύκλι χώρα προεστὴ ἐν τῇ χερσονήσῳ, περιβαλλομένη ὑπὸ ὑψηλῶν τειχῶν, πολιορκηθεῖσα δὲ ὑπὸ τῶν Φράγκων ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ καὶ ἐδόθη ὡς τιμάριον μετὰ ἐξ φεούδων τῷ Γουλιέλμῳ (Μορλάῳ), τὴν δὲ ἐπισκοπικὴν ἔδραν αὐτῆς κατέλαβε Φράγκος ἱεράρχης μετὰ τεσσάρων φεούδων(1). Ὅτε δ' ἔτει 1262 παρέλαβον οἱ Ἕλληνες τὴν Λακωνικὴν, ὡς προερρήθη, καὶ κατὰ μικρὸν ἀπέθουον τοὺς ξένους ἐπιδρομεῖς, ἐπελθὼν ὁ Ἕλλην στρατηγὸς τῆς χερσονήσου κατὰ τοῦ Νυκλίου ἔτει 1396 κατέλαβεν αὐτὸ καὶ ὡς δυσφύρητον κατηδάφισε καὶ κατέστρεψεν, ἀντ' αὐτοῦ δ' ἠκοδόμησε δύο ἕτερα φρούρια, τὰ Τσιπικὰ καὶ τὸ Μουχλί(2), ὁμώνυμον τοῦ κατεδαφισθέντος καὶ καταστραφέντος Μουχλίου. Οὐδεμία λοιπὸν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὸ ὄνομα Μουχλί εἶναι παραφθορὰ τοῦ Νυκλίου, ἧτοι τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος τῶν Ἀμυκλῶν Ἀμυκλίων, Ἀμυκλίον, Ἀμύκλιν, Μυκλίιν, Μουκλίιν, Μουχλί, ὅσα δὲ περὶ τοῦ ἐναντίου σημειοῦται ὁ Ν. Γ. Πολίτης εἰς τὸ ἀόκιμα καὶ ἀνακριδῆ(3).

Ἐκ γράμματος ἐνετικοῦ τοῦ ἔτους 1407 μαρθάνομεν ὅτι τὰς προσόδους τῆς φραγκικῆς ἐπισκοπῆς Νυκλίου ἐλάμβανεν ὁ Φράγκος ἐπίσκοπος Μεθώνης, ὃς μετὰ τὴν πυρπόλησιν καὶ ἐγκατάλειψιν τοῦ Νυκλίου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐπεθύμει νὰ ἐπισκευάσῃ αὐτὸ, ἀλλ' ἀντέπραπτεν ὁ πρίγκιψ τῆς Ἀχαΐας Κεντυρίων Ζαχαρίας, οὗ ἕνεκα ἐπενέθη ὁ πάππας καὶ διετάχθησαν οἱ φρούραρχοι Μεθώνης καὶ Κορώνης νὰ ἐνεργήσωσι περὶ τούτου παρὰ τῷ πρίγκιπι(4). Ἐξ ἑτέρου

(1) Τὸ χρονικὸν τοῦ Μορέως, στίχ. 1933-1934, 1960 — Cronica di Morea, ἐν Chroniques gréco-romanes, p. 428. — Livre de la conquête de la principée de l' Amorée, p. 44-45. — Δωροθέου τοῦ Μονεμβασίας Βυβλίον ἱστορικόν, σ. 469. — Libro de los fechos et conquistas del principado de la Morea, p. 30.

(2) Libro de los fechos et conquistas del principado de la Morea, p. 106.

(3) Ν. Γ. Πολίτου Τοπωνυμικά, ἐν «Λαογραφία», (ἐν Ἀθήναις, 1914, εἰς 8ον), τόμῳ Δ', σελ. 586-587.

(4) Κ. Ν. Σάθα Μνημεῖα ἑλληνικῆς ἱστορίας, (Venise, 1881, in f°), τόμ. Β', σελ. 185.

γράμματος ἐνετικῶς μανθάνομεν ὅτι ἡ φραγκικὴ ἐκκλησία Νυκλίου ἐκέκτητο, ὡς προερρήθη, πανδοχεῖον παρὰ τὸ Ζόγκλον, «tabernam, quae est ecclesiae Nechlinae(1)», ἐξ αὐτοῦ δὲ παρέμεινε τὸ ὄνομα Νύκλαινα ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Ἰθακίου, ἐνθα τὸ πανδοχεῖον ἐκεῖτο· εὐκόλως δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἡ τοπωνυμία Νύκλαινα· ἐλέγετο «taberna ecclesiae Nyclinae» ἢ ἀπλῶς taberna Nyclina ἢ Nyclena, ταβέρνα Νύκλαινα, Νύκλαινα.

Ἐκ τῶν εἰς τὸ νέον φρούριον Μουχλί ἐξοικισθέντων Νυκλιωτῶν τινες κατέφυγον εἰς τὴν Λακωνικὴν, ἐνθα ἐκλήθησαν Νύκλοι, λαδόντες τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, ἐξ ἧς ὠρμηγτο, ὅπερ συχνότατον, (πρόβλ. Κέρκυρας, Μεσολόγγις, Σαλονίκης, Ἰθακίης, Νεοχώρις, Πάργας καὶ ἄλλα)(2). Ὁ Ἀθανάσιος Πετριδῆς ἐκ παραδόσεων σημειοῦται ὅτι τὸ κάστρον τῆς Μαΐνης μετωνομάσθη «Κάστρον τοῦ Νυκλείτου ἢ Νύκλου(3)»· ἐκ τούτου δυνάμεθα νὰ ὑπολάβωμεν ὅτι ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Νυκλίου προήλθον ἐθνικὰ παλαιὰ τὸν τύπον, οἷον Νύκλις(4), Νυκλίτης, Νυκλιώτης, Νύκλος, ἢ ἡ σημασία ὡς ἐθνικῶν ἀπετριδῆ κατὰ μικρὸν, ὥστε κατήχησε καὶ αὐτὸ τὸ Νύκλι νὰ καλῆται ἐν τοῖς ἐπιπέτοις χρόνοις καὶ Νύκλιται, οἱ ὅτι καὶ Δωροθέος ὁ Μονεμβασίας(5) καὶ Μελέτιος ὁ Ἀθηναῖος(6) μαρτυροῦσι τὸν τύπον τοῦτον.

Ὁ Νικόλαος Ἀλεξόπουλος σέσωσε παράδοσιν ἔχουσαν ὡδε: «ἡ πόλις Νύκλι ἐδοκίμασε τὴν βαρβαροσύνην τῶν ἐπιδρομῶν περισσώτερον πάσης ἄλλης χώρας... ὅτι ὁ πολλοὶ ἐκ τῶν ἰσχυρῶν οἰκογενειῶν ταύτης κατέφυγον, κατὰ τὴν παράδοσιν, εἰς τὰ δυσπρόσιτα ὄρη τῆς Μάνης, ἐνθα ἐπεκράτησαν τῶν αὐτοχθόνων καὶ ἐξακολούθησι μέχρι

(1) Κ. Ν. Σάθα Μνημεῖα ἑλληνικῆς ἱστορίας, (Venise, 1880, in f^o), τόμ. Α', σελ. 39-40.

(2) Ἐν τῷ χρονικῷ τοῦ Μορέως φέρεται ὡς πρῆξιψ τοῦ Μορέως ὁ Γουλιέλμος Καλαματίτης:

Τὸν δεύτερον ἐλέγασι Γουλιέλμον Καλαμάτην,
ὅτι ἐγεννήθηκεν ἐκεῖ, ἐν κάστρῳ Καλαμάτας.

(3) Ἀθανασίου Πετριδῆος περὶ τοῦ ὀνόματος τῆς Μάνης, ἐν «Πανδώρας». (ἐν Ἀθηναίς, 1872, εἰς 4ον), τόμ. ΚΒ', σελ. 155.

(4) Τοῦτο τὸ οἰκογενειακὸν ὄνομα ἔφερον, ὡς γνωστὸν, ἡ μήτηρ τοῦ ποιητοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ Ἀγγελικὴ Νύκλι.

(5) Βιβλίον ἱστορικόν, σελ. 469.

(6) Γεωγραφία παλαιὰ καὶ νέα, τόμ. Β', σελ. 404.

τουδὲ νὰ διακρίνωνται τῶν ἄλλων κατοίκων καλούμενοι ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως, ἐξ ἧς ὠρμήθησαν, Νυκλιᾶνοι(1)». Τὴν γνησιότητα τῆς ἱστορικῆς ταύτης παραδόσεως ἠμφεσβήτησεν ὁ Νικόλαος Γ. Πολίτης ἐπικρίνων τὸ βιβλίον τοῦ Ἀλεξοπούλου, προστίθεται δὲ ὅτι: «ἡ δὴθεν παράδοσις αὕτη φαίνεται ὅτι εἶναι νεώτατος ἐτυμολογικὸς μῦθος, διότι τὴν ἀληθῆ ἀρχὴν τοῦ ὀνόματος τῶν Νυκλιάνων κατέδειξεν ὁ Σωκράτης Κουγέας (2)». Ἄλλ' ἀμφισβητεῖ ὁ Νικόλαος Γ. Πολίτης παράδοσιν συμφωνοῦσαν πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθειμένα ἀναμφισβήτητα ἱστορικὰ διδόμενα, ὑποστηρίζει δὲ τὰς ἐπὶ οὐδενὸς ἱστορικοῦ θεμελίου στηριζομένας ἀσυστάτους εἰκασίας τοῦ Κουγέα, ἐν ᾧ ἐξ ἄλλου συμφύρει ἐν ὀγκώδεσι βιβλίοις παραδόσεις πολλὰς ἀναξίας λόγου· ἐν τῷ προκειμένῳ ὁ Ἀλεξόπουλος οὐδὲν ἄλλο ἐπραξεν ἢ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ δι' ἀρκαδικῆς παραδόσεως τὴν ὑπὸ τοῦ Κουγέα δημοσιευθεῖσαν λακωνικὴν παράδοσιν.

Οἱ καταπεφευγότες εἰς τὴν Μάνην Νυκλιῶται, οἱ ἐπικληθέντες Νύκλιοι, ὃ ὄνομα παρέλαβον ἐξ ἧς ὠρμήθη τὴ πόλις, ἐπεκλήθησαν κατὰ τὸν ἔθνηκὸν τύπον τῶν Μανιατῶν Νυκλιᾶνοι, εἰ αὐτῶν ὡς μᾶλλον ἀνεπτυγμένον παρήχθη γενεὰ δοκίμων (προστῆσα τῶν Μανιατῶν). Δεκάτῳ ἑκτῷ αἰῶνι ἀπαντῶμεν Κωνσταντῖνον Νύκλιον καὶ ἀρχομένου ἑπτακαίδεκάτου Νικόλαον, δύο Δημητρίους καὶ δύο Γεωργίους Νύκλιους. Σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ἐπολλαπλασιάσθησαν δι' ἐπιγαμιῶν καὶ ἔτει 1618 διεκρίνοντο αἱ κῶμαι αἱ οἰκούμεναι ὑπὸ Νυκλιάνων· τοιαῦται δ' ἦσαν ἡ Βράγια τῶν Νυκλιάνων ἔχουσα ὀπλίτας δέκα, ἡ Κίτα τῶν Νυκλιάνων, πολύπυργος καλουμένη, ἔχουσα ὀγδοήκοντα ὀπλίτας, οἱ Ἀπάνω Μπουλαργοὶ τῶν Νυκλιάνων ἔχοντες τεσσαράκοντα ὀπλίτας καὶ ἡ Νόμια τῶν Νυκλιάνων ἔχουσα τριάκοντα ὀπλίτας.

Ἐκ τῶν εἰρηγμένων γίγνεται δῆλον ὅτι ὁ Νικόλαος Saint-Omer εἰς οὐδεμίαν ἐπικοινωνίαν ἤλθε μετὰ τῶν Μανιατῶν, ὡς ἐκ τούτου δὲ δὲν ἦτο δυνατόν ὡς ἀνάμνησις τοῦ οἴκου αὐτοῦ νὰ παραμείνῃ ἐν τῇ Λακωνικῇ γενεᾷ δοκίμων ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος, ἐν ᾧ ἀφῆκεν, ὡς εἰκόσ, ἴχνη τῆς διαδόσεως αὐτοῦ διὰ τοῦ ἐπωνυμίου αὐτοῦ ἐν Ἡλείᾳ,

(1) Νικολ. Κ. Ἀλεξοπούλου Ἀρκαδικὰ σημειώματα, (ἐν Ἀθήναις, 1911, εἰς 8ον), σελ. 27-28.

(2) Νικολ. Γ. Πολίτου, ἐν «Διογραφίᾳ», (ἐν Ἀθήναις, 1911, εἰς 8ον), τόμῳ Β', σελ. 722-724.

πρὸς ἣν ἐπεκοινωνήσεν. Ἦτο δὲ φύσει ἀδύνατον ἢ ἐξ αὐτοῦ κατα-
 γωγή νὰ νομιζῆται δόκιμος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, τῆς ἀρίστης τῶν ἐπι-
 γῆς φυλῶν, τῆς ἐχούσης ἀναμνήσεις καὶ παραδόσεις ἐθνικᾶς. Οἱ θαυ-
 μάζοντες δὲ τὴν ἐν Πελοποννήσῳ σὺφρονα δῆθεν καὶ συνετὴν πολιτείαν
 τῶν ἐπιδρομέων, οἳ κατέλαβον βίαν καὶ διένειμαν πρὸς ἀλλήλους τὰς
 γαίας τῆς χερσονήσου καταστήσαντες τοὺς ταλαιπώρους Πελοποννη-
 σίους ἀνδράποδα, ἀνεγείραντα αὐτοῖς φρούρια καὶ πύργους δι' ἀγγα-
 ρειῶν, ἐν οἷς ἀδεῶς ἐκραιπάλων, ἐργαζόμενα πρὸς εὐημερίαν καὶ δό-
 ξαν τῶν τυράννων αὐτῶν, τῶν ὑποταξάντων τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλη-
 σίαν ὑπὸ Φράγκοις ἱεράρχαις καὶ ἐξευτελισάντων καὶ ταπεινωσάντων
 αὐτήν, δὲν εἶναι Ἑλληνας. Οἱ ξένοι ἐπιδρομεῖς εὐρόντες ἐν Ἑλλάδι
 πολιτισμὸν ἄγνωστον αὐτοῖς ἀπεδαρβάρωσαν αὐτήν, δι' ὃ Ἀθανάσιος
 Λεπανδρηγὸς ἐπέστειλε Νικηφόρῳ Γρηγορᾷ ὅτι: «Ἀθηναῖοί γε μὴν
 καὶ Θηβαῖοι καὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν Πέλοπος, τὸ πάλαι ποιηταῖς τε
 καὶ συγγραφεῦσιν ἐν πολλοῖς περιούλητοι, τῆς παλαιᾶς εὐδαιμο-
 νίας τὴν ἀγροικίαν ἠλλάξαντο καὶ ἴσως ἂν τοὺς πρὶν τῷ μεγάλῳ
 Περσῶν βασιλεῖ γῆς βραχέως καὶ ἀντιρόπου τοῦ ὕδατος ἐκχωρή-
 σαι τῶν σφετέρων ἀμεσότησαντας, θουλεῖαν τὴν ἐσχάτην ὑφι-
 σταμένους».

Ἐκ Σύρου ἔτι 1915.

ΠΕΡΙΚΛΗΣ Γ. ΖΕΡΛΕΝΤΗΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000051051

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ